

ákvæði um álagningu gatnagerðargjalda, að vísu ekki ítarleg, og verða álagningarákvæði reglugerða, sem settar eru með heimild í lögnum, að samrýmast ákvæðum laganna. Sýnt er, að lögin taka mið af öðrum stofni, kostnaði við raunverulegar framkvæmdir, heldur en reglugerðin, sem tekur mið af byggingarkostnaði svonefnds vísitöluhúss. Verður því að telja, að reglugerðarákvæðið, sem fjallað hefur verið um og er í 5. gr. reglugerðarinnar, sbr. 6. og 8. gr. hennar, sé ekki í samræmi við heimildina í lögum um gatnagerðargjöld, og leiðir það til þess, að álagning margnefnds B-gatnagerðargjalds verður ekki byggð á reglugerðinni.

Af þessari ástæðu ber að synja um framgang umbeðins uppboðs.

Eftir þessum úrslitum ber að úrskurða uppboðsbeiðanda til greiðslu málskostnaðar, sem þykir hæfilega ákveðinn kr. 80.000.

Því úrskurðast:

Synjað er um framgang hins umbeðna uppboðs.

Uppboðsbeiðandi, bæjarsjóður Eskifjarðar, greiði uppboðsbóla, Ragnari Sigurmundssyni, kr. 80.000 í málskostnað innan 15 daga frá birtingu úrskurðar þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Miðvikudaginn 18. febrúar 1981.

Nr. 121/1978. **Fjármálaráðherra**

(Sigurður Ólason hrl.)

gegn

Guðmundi Magnússyni

(Hilmar Ingimundarson hrl.).

Opinberir starfsmenn. Frávikning úr starfi. Bótakrafa. Sérákvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómaramir Björn Sveinbjörns-son, Ármann Snævarr, Benedikt Sigurjónsson, Logi Einars-son og Þór Vilhjálmsson.

Áfrýjandi áfrýjaði málinu með stefnu 13. júní 1978. Krefst hann sýknu af kröfum stefnda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar héraðsdóms, þó svo, að vextir verði dæmdir 7% ársvextir frá 1. okt. 1972 til 16. maí 1973, 9% ársvextir frá þeim degi til 15. júlí 1974, 13% ársvextir frá þeim degi til 21. nóvember 1977, 16% ársvextir frá þeim degi til 21. febrúar 1978, 19% ársvextir frá þeim degi til 14. júní 1979, 35½% ársvextir frá þeim degi til 1. september s. á., 40% ársvextir frá þeim degi til 1. desember s. á., 42½% ársvextir frá þeim degi til 1. júní 1980 og 46% ársvextir frá þeim degi til greiðsludags. Þá krefst stefndi málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Upp komst um ávirðingar stefnda í bókhaldsstarfi hans í júlí 1971. Hann greiddi fé það, sem athugasemdir ríkisendurskoðunar lúta að, þegar í þeim mánuði og því umsvifalaust, er eftir því var gengið. Fjárhæð reikninga þeirra, sem athugasemdir voru gerðar við, nam tæplega mánaðarlaunum stefnda, eftir því sem ráðið verður af gögnum máls. Svo sem greinir í héraðsdómi, neytti stofnun sú, Innkaupastofnun ríkisins, er stefndi vann hjá, eigi heimildar þeirrar, er greinir í 3. málsg. 7. gr. laga nr. 38/1954. Á hinn bóginn hélt stefndi starfi sínu alveg óbreyttu og gegndi því óslitið til 8. september 1972, er honum var vikið frá störfum, svo sem rakið er í héraðsdómi. Ósannað er, að forstjóri Innkaupastofnunar ríkisins hafi skýrt stefnda frá því í árslok 1971, að honum yrði vikið frá störfum vegna þeirra ávirðinga, er að framan greinir. Með þessum athugasemdum ber að staðfesta héraðsdóm að niðurstöðu til, þ. á m. um málskostnað og vexti, en málinu er eigi gagnáfrýjað.

Dæma ber áfrýjanda til að greiða stefnda 2.500.00 krónur (nýkr.) í málskostnað fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Áfrýjandi, fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs, greiði

stefnda, Guðmundi Magnússyni, 2.500.00 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

S é r a t k v æ ð i

hæstaréttardómaranna Benedikts Sigurjónssonar og Þórs Vilhjálmssonar.

Í júlímánuði 1971 sendi ríkisendurskoðun Innkaupastofnun ríkisins athugasemdir um bókhald stofnunarinnar 1969 og 1970. Var fjallað um athugasemdirnar innan stofnunarinnar, meðal annars milli forstjóra hennar og stefnda, sem þá var þar aðalbókari. Er eigi um það deilt, að fram kom, að stefndi hafði ekki fært bókhaldið réttilega og að 5 nótur, sem átti að færa honum sjálfum til skuldar, voru látnar ófærðar. Eftir gögnum málsins námu þær samtals 43.238 krónum, sem svaraði til tæplega mánaðarlauna stefnda á þessum tíma. Stefndi greiddi fé, sem hann var um krafinn af þessu tilefni. Við flutning málsins fyrir Hæstarétti var því haldið fram af hans hálfu, að hann hefði greitt 23.054 krónur 27. júlí 1971, enda hefði þá komið til frádráttar samtölu fyrrnefndra nóta 18.293 krónur, sem stefndi hefði áður ranglega fært sér til skuldar. Endanleg skýring á upphæð þeirri, sem stefndi kveðst hafa greitt, hefur eigi komið fram.

Bókhaldsmisferli stefnda, sem hér hefur verið lýst, heimilaði forstjóra Innkaupastofnunar ríkisins þegar í júlí 1971 að veita honum lausn um stundarsakir án áminningar eftir 3. mgr. 7. gr. laga nr. 38/1954. Þar sem málsatvik voru að fullu upplýst og stefndi hafði átt þess kost að tala máli sínu í samræmi við 1. mgr. 11. gr. laganna, mátti veita honum lausn að fullu þá þegar, þótt eigi færi fram rannsókn sú, sem um er fjallað í 8. gr. laganna. Að þessari niðurstöðu fenginni veldur það eitt vafa að okkar áliti, hvort það hafi að lögum auk-ið rétt stefnda, að honum var ekki veitt lausn fyrr en 8. september 1972. Þessi töf var að sönnu talsverð, og ekki er sann-að, að stefnda hafði verið tilkynnt í desember 1971, að hon-um yrði veitt lausn. Þó er ekki um svo verulegan drátt að ræða, að því verði til þess jafnað, að yfirmaður stefnda hafi lýst því yfir, að um frekari eftirmál yrði eigi að ræða.

Samkvæmt framansögðu teljum við, að sýkna beri áfrýjanda af kröfum stefnda, en rétt er, að málskostnaður falli niður í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 3. apríl 1978.

I.

Mál þetta var höfðað hér fyrir bæjarþinginu með stefnu, birtri 9. júní 1976, og þingfest 10. júní s. á. Það var dómtekið 16. mars sl.

Stefnandi málsins er Guðmundur Magnússon, Lækjarfit 14, Garðahreppi, en stefndi fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru þær, að stefnda verði gert að greiða honum skaðabætur að fjárhæð samtals kr. 2.457.462 ásamt 7% ársvöxtum frá 1. október 1972 til 16. maí 1973, 9% ársvöxtum frá þeim degi til 15. júlí 1974 og með 13% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags auk málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt gjaldskrá LMFÍ.

Dómkröfur stefnda eru aðallega þær, að hann verði sýknaður af kröfum stefnanda og tildæmdur málskostnaður úr hans hendi að mati dómsins, en til vara, að kröfur stefnanda verði stórlega lækkaðar og málskostnaður látinn falla niður.

Sáttaumleitanir dómara í málinu hafa ekki borið árangur.

II.

Málavextir eru þeir, að stefnandi segist hafa ráðist til starfa hjá Innkaupastofnun ríkisins í ágústmánuði 1964 og starfað þar fyrst í stað sem fulltrúi. Hinn 1. janúar 1968 hafi forstjóri stofnunarinnar beðið hann um að taka við starfi aðalbókara stofnunarinnar. Enginn skriflegur ráðningarsamningur hafi verið gerður og hann hafi ekki fengið skipunarbréf frá ráðherra. Ásgeir Jóhannesson, forstjóri Innkaupastofnunar ríkisins, segist hafa verið settur forstjóri stofnunarinnar í fjarveru annars á þessum tíma og hafa ráðið stefnanda sem aðalbókara í samráði við forstjóran um þetta leyti, þótt hann myndi ekki dagsetningar. Hann sagðist ekki minnst þess, að skriflegur ráðningarsamningur hefði verið gerður við stefnanda, og halda, að hann hafi ekki fengið skipunarbréf frá ráðuneyti, þótt hann þyrði ekki að fullyrða um það.

Stefnandi gegndi starfi aðalbókara óslitið til 8. september 1972, er honum var sagt upp starfi með svohljóðandi bréfi, dags. sama

dag, undirrituðu af Ásgeiri Jóhannessyni og staðfestu af honum hér fyrir dómi: „Í athugasemdum Ríkisendurskoðunar, dags. 6. júlí 1971, einkum greinum 19 og 21, koma fram ábendingar um misferli í bókhaldi Innkaupastofnunar ríkisins, sem snerta beina fjárhagslega hagsmuni yðar. Þetta bókhald var fært á yðar ábyrgð.

Í viðtölum við yður um þetta leyti var yður skýrt frá athugun málsins og jafnframt, að tilkynnt yrði um niðurstöður að þeirri athugun lokinni.

Af tillitssemi við fjölskylduástæður yðar var málinu frestað fram undir árslok 1971, en þá var yður tjáð, að Innkaupastofnun ríkisins geti ekki haft í þjónustu sinni sem aðalbókara mann, sem hefur sýnt sig að verknaði af þessu tagi, sem eindregið bendir til, að honum sé ekki treystandi fyrir þeim verðmætum, sem í því mikilvæga starfi er farið með.

Var yður þá gefinn kostur á að segja lausu starfinu, en til þess ætlaðt, að tímasetning þeirrar lausnar réðist af því, sem hentaði í stofnuninni og yður sameiginlega.

Dregið hefur að framkvæma þessa ákvörðun, enda var til þess ætlaðt, að yður gæfist tækifæri til að hafa frumkvæði um uppsögn.

Eftir samtal okkar 1. september s.l. tilkynntuð þér síðan í samtali 4. september, að þér munduð ekki segja lausri stöðunni, en ætlast til brottvikningar, ef þér ættuð ekki lengur að gegna starfi aðalbókara.

Með skírskotun til þess, sem hér að framan er rakið, og með fullu samþykki fjármálaráðuneytisins er yður hér með veitt lausn frá starfi við Innkaupastofnun ríkisins frá og með deginum í dag að telja.

Stofnunin telur aðdraganda þessarar lausnar slíkan, að jafna megi til uppsagnarfrests, ef talið yrði, að þér ættuð rétt á slíkum fresti eins og málum er háttað.“

Af þessu tilefni sendi stefnandi bréf, dags. 11. september 1972, til Innkaupastofnunar ríkisins og ljósrit af því til fjármálaráðuneytisins, en bréf þetta hefur stefnandi staðfest fyrir dómi. Bréfið er svohljóðandi: „Ég leyfi mér hérmeð að mótmæla harðlega bréfi yðar til mín, dags. 8. september s.l., sem mér barst í hendur sama dag, þar sem mér er veitt fyrirvaralaust lausn frá starfi mínu sem aðalbókari við Innkaupastofnun ríkisins, er ég hefi gegnt frá 1. janúar 1968.

Ég áskil mér allan bótarétt á hendur yður vegna máls þessa

svo og rétt til að krefjast opinberrar rannsóknar á málinu. Leyfi mér sérstaklega að vísa til III. kafla laga og reglna er varða ríkisstarfsmenn.“

Með bréfi, dags. 16. maí 1973, til fjármálaráðuneytisins, krefur þáverandi lögmaður stefnanda, Þorvaldur Þórarinsson hæstaréttarlögmaður, fjármálaráðuneytið um greiðslu á kr. 275.000 ásamt vöxtum og innheimtukostnaði f. h. stefnanda. Segir í bréfinu, að krafan sé um laun fyrir tímabilið 1. október 1972 til 31. mars 1973, þ. e. sex mánaða laun fyrir uppsagnarfrest, sem stefnandi telji sig eiga rétt á miðað við starfsaldur og gildandi kjarasamninga, þar sem hann hafi verið starfsmaður hjá Innkaupastofnun ríkisins frá og með 18. ágúst 1964. Telji stefnandi, að sér hafi verið sagt upp starfi án fyrirvara og af tilefnislausu og sé því hér um bótaskyld atriði að ræða. Er í bréfinu áskilinn réttur til þess að hækka kröfuna vegna hugsanlegra vísitölubreytinga svo og vegna miskabóta, ef til komi.

Með bréfi, dags. 23. janúar 1974, hafnar fjármálaráðuneytið framangreindri kröfu lögmanns stefnanda. Segir í bréfinu, að tildrög brottvikningar stefnanda hafi verið þau, að í athugasemdum ríkisendurskoðunar við bókhalð Innkaupastofnunar ríkisins, dags. 6. júlí 1971, hafi komið fram, að um rangfærslur hafi verið að ræða í bókhalði stofnunarinnar. Hafi stefnandi sleppt við samlagningu og færslu í bókhalði fylgiskjöllum, er vörðuðu úttekt hans á vörum frá stofnuninni. Hafi þessar rangfærslur leitt til þess, að úttekt hans hafi ekki verið færð honum til gjalda á reikningi hans við stofnunina. Síðan er í bréfinu rakinn aðdragandinn að uppsögn stefnanda mjög á sama veg og í áður nefndu bréfi forstjóra innkaupastofnunarinnar, dags. 8. september 1972. Þá er vikið að lagasjónarmiðum og á grundvelli þeirra komist að þeirri niðurstöðu, að brottvikning stefnanda hafi hvorki verið fyrirvaralaus né tilefnislaus, heldur heimil og sjálfsögð, og því geti fjármálaráðuneytið með engu móti fallist á kröfur lögmannsins. Í lok bréfsins segir, að fjármálaráðuneytið muni að sjálfsögðu fara fram á sakadómsrannsókn til að upplýsa nánar atvik þau, er leitt hafi til frávíkningar stefnanda, verði frekari bríður bornar á réttmæti hennar.

Þessu bréfi fjármálaráðuneytisins mótmælti þáverandi lögmaður stefnanda með bréfi, dags. 20. mars 1974, og er í bréfinu lögð megináhersla á, að stefnandi hafi haldið trúnaðarstarfi sínu óátalið í fulla fjórtán mánuði, eftir að athugasemdir ríkisendurskoðunarinnar hafi borist forstjóra Innkaupastofnunar ríkisins.

Með bréfi, dags. 25. mars 1974, ítrekaði fjármálaráðuneytið fyrri afstöðu sína.

Með bréfi, dags. 3. september 1975, tilkynnir Hilmar Ingimundarson hæstaréttarlögmaður, að hann hafi tekið við máli stefnanda eftir lát Þorvalds Þórarinssonar hæstaréttarlögmanns. Óskar lögmaðurinn eftir því að fá í hendur hinar tilgreindu athugasemdir ríkisendurskoðunarinnar, dags. 6. júlí 1971. Í greinargerð sinni í þessu máli segir lögmaðurinn, að einhverra hluta vegna hafi þetta bréf ekki komist í hendur stefnda og hafi honum því verið sent afrit þess bréfs með bréfi, dags. 2. mars 1976. Með bréfi, dags. 16. mars 1976, tilkynnir stefndi, að umbeðin gögn séu í vörslu forstjóra Innkaupastofnunar ríkisins og að hann muni gefa lögmanni stefnanda kost á því að kynna sér þau. Í greinargerð sinni í málinu segir lögmaðurinn, að hann hafi ekki fengið þessi gögn og hafi því ekki getað beðið lengur með málsókn, þar sem ljóst virðist, að nefndar athugasemdir muni aðeins koma fram með málssókn sem hluti af vörn stefnda.

Fyrir dómi hefur Ásgeir Jóhannesson, forstjóri Innkaupastofnunar ríkisins, staðfest framlagða athugasemd þess efnis, að lögmaður stefnanda hafi aldrei óskað eftir því við forstjóra Innkaupastofnunar ríkisins að fá að kynna sér þessi gögn.

28. október 1976 var lagt fram í málinu ódagsett skjal (dskj. nr. 13), undirritað af Ásgeiri Jóhannessyni og staðfest síðar af honum fyrir dómi, með undirskriftinni: Minnisatriði, v/bæjarþingsmáls Guðmundar Magnússonar. Upphaf umrædds skjals er svohljóðandi:

„Í athugasemdum ríkisendurskoðunar fyrir árin 1969 og 1970, dagsett 6. júlí, 1971, segir svo meðal annars: „Vantar í lagernótur no. 10223, 10400, 10557 og 11032, skýring óskast.“

Í svari Innkaupastofnunar ríkisins, dagsettu 28. júlí 1971, segir: „Lagernótur no. 10223, 10400, 10557 og 11032, sem allar eru skráðar á aðalbókara, segist aðalbókari hafa dregið að færa vegna persónulegra greiðsluferfiðleika, en hann stóð í húsbyggingu um þessar mundir. Samtals eru nótur þessar kr. 19.903.00. Þær hafa verið færðar viðkomandi til gjalda og greiddar.“

Á öðrum stað í athugasemdum ríkisendurskoðunar segir svo: „Nótur no. 3842 og 4287 eru vegna vöruúttektar Guðmundar Magnússonar, að upphæð kr. 5.587.00 og 17.748.00. Nótur þessar eru ekki teknar með á strimli þeim, er vörusalan er færð eftir, og eru því ekki færðar, hvorki sem sala né starfsmanni til skuldar á viðskiptareikningi hans árið 1970. Vörurnar samkvæmt nótu

3842 eru á reikningi dagsettum 31/11 1969 og samkvæmt nótu 4287 samkv. reikningum dags. 31/3, 30/6, 31/7 og 30/9 1970. Á viðskiptareikning Guðmundar er þó fært þann 31/12, undir nótnúmeri 4287, nóta no. 4295, sem er yfir verkfræðikostnað frá The English Electric Co Ltd., kr. 18.293.00 til handa Rafmagnsveitum ríkisins. Nóta 3843 vegna Guðmundar Magnússonar að upphæð kr. 2.210.00 er samkvæmt reikningi dags. 31/12 1969. Nóta þessi er færð starfsmanni til skuldar á viðskiptareikningi hans 31/12 1970. Allmikið er um það, að reikningar vegna úttekta starfsmanns þessa séu ekki færðir honum til skuldar fyrr en mörgum mánuðum eftir afhendingu vörunnar. Skýring óskast.“

Í svari Innkaupastofnunar ríkisins segir svo: „Aðalbókari upplýsir, að nótu nr. 3842, kr. 5.587.00, hafi hann fellt niður árið 1970, en tekið inn andvirðið í vörubirgðir pr. 31. 12. 1970, en útskrifað síðan að nýju 30. 3. 1971, nótu nr. 11801, og þá greitt upphæðina í reikning sinn. Þá upplýsir hann enn fremur, að vegna persónulegra greiðsluferfiðleika hafi hann fellt niður færslu nótu nr. 4287 í bili, en síðar sem leiðréttingu fært nótu English Electric, þar sem um svipaðar upphæðir hafi verið að ræða. Hvoru tveggja færslurnar hafa nú verið leiðréttar í bókhaldi og aðalbókari greitt reikning sinn.“

Hér fyrir dómi hefur stefnandi staðfest, að svör Innkaupastofnunar ríkisins við framangreindum athugasemdum ríkisendurskoðunarinnar séu rétt.

Í nefndu skjali segir síðan, að af framansögðu megi ljóst vera, að hér hafi aðalbókari greinilega falsað bókhald Innkaupastofnunar ríkisins fyrir sjálfan sig með því að láta vörusölunótur, sem snertu hann sjálfan, liggja í rétttri númeraröð í bókhaldi, en færa síðan hvorki sér til skuldar á viðskiptamannafærslu né taka inn á samlagningarstrimil yfir vörusölu, en þetta samræmi í fölsun hafi orðið að vera til staðar, svo að bókhaldið stemmdi í færslu. Enn fremur séu óskiljanlegar kreditfærslur hans á English Electric og debet á hann, nema sem tilraun til þess að rugla bókhaldið, þar sem færsla hans þar hefði fyrr eða síðar verið endurgreidd aðalbókara vegna leiðréttingar við afstemmingar á reikningum. Eftir að ríkisendurskoðun hafi fengið svar Innkaupastofnunar ríkisins, hafi hún fellt úrskurð um þessi atriði með svohljóðandi bréfi, dags. 15. desember 1971: „Máli starfsmanns þess, er athugasemdir fjalla um, er vísað til meðferðar fjármálaráðuneytis.“

Í niðurlagi nefnds skjals segir síðan, að í lok desembermánaðar

1971 sé forstjóra Innkaupastofnunar ríkisins falið af fjármálaráðuneytinu að víkja aðalbókara úr starfi, þar sem ráðuneytið hafi talið óhæft að hafa í starfi í ríkisstofnun aðalbókara, sem ekki væri hægt að treysta í bókhaldi. Þá hafi persónuleg mál aðalbókarans staðið þannig, að hann hafi lifað í barnlausu hjónabandi um átta ára skeið, en kona hans átti von á barni. Forstjóri innkaupastofnunarinnar hafi skýrt starfsmanni fjármálaráðuneytisins frá þessu og óskað eindregið eftir því af mannúðarástæðum að þurfa ekki að víkja aðalbókara úr starfi, fyrr en barnið væri fætt, þar sem einkamál aðalbókara væru á mjög viðkvæmu stigi. Á þetta sjónarmið hafi verið fallist af hálfu ráðuneytisins. Hins vegar hafi forstjóri innkaupastofnunarinnar tjáð aðalbókara í lok desember 1971, að mál hans væri litið mjög alvarlegum augum af fjármálaráðuneytinu og yrðu aðgerðir ákveðnar síðar. Hafi hann ráðlagt aðalbókara að huga að starfi annars staðar, ef hann ætti þess kost á næstu mánuðum, þar sem búast mætti við alvarlegum aðgerðum af hálfu ráðuneytisins, áður en lagt um liði. Að sjálfsögðu hefði aðalbókara verið ljóst, í hverju brot hans hafi verið fólgið, því að skýringar hans hafi komið fram í svari Innkaupastofnunar ríkisins í lok júlí 1971. Eftir að kona aðalbókara hafi alið barnið vorið 1972, hafi forstjóri innkaupastofnunarinnar tjáð aðalbókara munnlega (í júní 1972), að ákvörðun fjármálaráðuneytisins væri sú, að hann viki úr starfi sem fyrst, en það gæti verið samkomulag, að hann gerði það án asa, svo málið væri ekki eins áberandi út á við, en þó yrði að vera á þessu hámarks-tími, eða mánaðamót ágúst/september. Hafi aðalbókari tekið þessu vel og haft orð á því, að það væri víst ekki um annað að ræða en sætta sig við orðinn hlut og taka afleiðingum gerða sinna. Í lok ágústmánaðar hafi Innkaupastofnun ríkisins svo ráðið nýjan aðalbókara, sem komið hafi til starfa í byrjun september. Hafi þá forstjóri innkaupastofnunarinnar talað við stefnanda að nýju og skýrt honum frá væntanlegri komu hins nýja aðalbókara og spurt hann, hvað honum hefði gengið við að komast í nýtt starf. Þá hafi brugðið svo undarlega við, að aðalbókari hafi neitað að víkja úr starfi og ekki sagst fara, nema sér yrði vikið úr því. Samkvæmt ákvörðun fjármálaráðuneytisins hafi það síðan verið gert með uppsagnarbréfinu.

Loks segir í skjali þessu, að forstjóri innkaupastofnunarinnar hafi skýrt aðalbókara frá því í viðtali 8. september 1972, að það hafi verið á hans ábyrgð og af tillitssemi við heimili stefnanda, að honum hafi ekki verið gert að víkja úr starfi í árslok 1971.

Hafi aðalbókari talið það ástæðulausa tillitssemi og litið svo á, að það hefði átt að víkja sér úr starfi strax, ef sú ákvörðun hefði legið fyrir.

Fyrir dómi sagði Ásgeir Jóhannesson, að framangreint skjal hefði hann samið, eftir að fjármálaráðuneytið hefði tilkynnt honum, að búið væri að höfða mál það, sem hér liggur fyrir. Hann sagðist ekki hafa sagt stefnanda það strax og brot hans komst upp, að hann, þ. e. Ásgeir, ætlaði að hlífa honum vegna áður-nefndra persónulegra ástæðna hans. Hins vegar hafi hann skýrt stefnanda frá þessu, þegar hann vék honum endanlega úr starfi, en þá hafi stefnandi sagt „Því rakstu mig ekki strax?“. Ásgeir ítrekaði, að hann hefði rætt við stefnanda um hið meinta brot hans, strax eftir að skýrsla ríkisendurskoðunarinnar, dags. 6. júlí 1971, lá fyrir. Honum hafi verið sýnd eða lesin fyrir þessi skýrsla og hann inntur eftir því, af hverju þetta stafaði. Þetta sagðist Ásgeir vilja kalla áminningu, en hins vegar hafi hann ekki veitt stefnanda skriflega áminningu. Ekki sagðist Ásgeir minnast þess, að hjá Innkaupastofnun ríkisins lægi fyrir skrifleg fyrirmæli um það, að stefnanda yrði vikið úr starfi. Eftir því sem hann best minnti, hafi hann verið kallaður í fjármálaráðuneytið til ráðuneytisstjóra þess, sem hafi tjáð honum, að eftir að ráðuneytið hefði fjallað um umsögn ríkisendurskoðunarinnar, væri ákveðið, að stefnanda yrði vikið úr starfi, en þar sem hann væri starfsmaður innkaupastofnunarinnar þá bæri honum, þ. e. Ásgeir, að sjá um framkvæmd uppsagnarinnar. Þá tók Ásgeir fram, að hann myndi ekki nákvæmlega, hvenær umrætt barn hefði fæðst.

10. nóvember 1977 var lagt fram í málinu annað ódagsett ljósrít skjals, undirritað af Ásgeir Jóhannessyni og staðfest af honum fyrir dómi, með yfirskriftinni: Minnisatriði II. (dskj. nr. 15). Í skjalinu segir Ásgeir, að eftir yfirheyrslu þá hér fyrir dómi, sem að framan er rakin, hafi hann reynt að rifja upp með starfsfólki Innkaupastofnunar ríkisins ýmis atvik hér umrædds máls. Í skjalinu segir m. a., að eftir móttöku áður-nefndra athugasemda ríkisendurskoðunarinnar í júlí 1971 hafi Ásgeir strax átt tal við stefnanda um ástæður fyrir persónulegum færslum hans í bók-haldi og komi svör hans að nokkru fram í svari Innkaupastofnunar ríkisins til ríkisendurskoðanda, dags. 28. júlí 1971. Jafnframt hafi hann um sama leyti rætt við ráðuneytisstjórnann í fjármálaráðuneytinu um þessi mál. Hafi meðal annars verið rætt um það, hvort láta ætti aðalbókara hætta störfum þegar í stað. Þá hafi hann, þ. e. Ásgeir, óskað eindregið eftir því, að svo yrði ekki gert,

a. m. k. ekki að sinni, vegna heilsufarsástæðna eiginkonu stefnanda. Á þetta hafi ráðuneytisstjórinn fallist, en ákveðið hafi verið, að hann, þ. e. Ásgeir, segði stefnanda, að mál hans væri litið mjög alvarlegum augum af fjármálaráðuneytinu og yrðu aðgerðir endanlega ákveðnar síðar. Jafnframt yrði gripið til nauðsynlegra aðhaldsaðgerða gagnvart starfi aðalbókara. Þessum atriðum hafi hann, þ. e. Ásgeir, strax komið á framfæri við stefnanda og honum jafnframt tjáð, að honum væri óheimilt að eiga nokkur vörukaupaviðskipti við innkaupastofnunina. Skömmu fyrir júl 1971 hafi svo fjármálaráðuneytið tekið lokaákvörðun um, að stefnandi skyldi láta af störfum. Hafi fjármálaráðuneytið falið honum, þ. e. Ásgeir, að sjá um framkvæmd þess. Gæti Guðmundur Sigurþórsson, starfsmaður stofnunarinnar, staðfest þessi síðastgreindu atriði, þar sem þeir hefðu átt um þau viðræður. Það hafi því verið 30. desember 1971 sem hann hafi talað við stefnanda og skýrt honum frá þeirri ákvörðun ráðuneytisins að víkja honum strax úr starfi, en ekki í júní 1972, eins og segði í fyrri skýrslu. Hafi stefnanda verið tjáð, að hann gæti gefið sér nokkurn tíma til að líta í kringum sig eftir öðru starfi, svo að þetta yrði ekki eins áberandi út á við. Þetta hafi síðan verið ítrekað í júnímánuði 1972.

Þá segir í þessari skýrslu, að Gunnhildur Kristinsdóttir hafi verið ráðin aðstoðarstúlka í bókhald innkaupastofnunar ríkisins 1. nóvember 1971. Hafi henni verið gerð grein fyrir því í ársbyrjun 1972, að aðalbókari yrði að láta af störfum á árinu vegna „krítiskrar“ bókfærslu og nyti hann því ekki trausts sem aðalbókari. Hafi hún sérstaklega verið beðin að gera forstjóra aðvart, ef hún sæi, að til færslu kæmu reikningar, sem á einhvern hátt snertu aðalbókara sjálfan. Fjármál og viðskipti aðalbókara við innkaupastofnunina hafi því verið undir sérstöku eftirliti þann tíma, sem hann hafi unnið, eftir að misferli hans hafi komist upp og þar til hann hafi látið af störfum.

Báðir áðurnefndir starfsmenn, Guðmundur og Gunnhildur, hafa komið fyrir dóm og staðfest það, sem þau varðar í þessari skýrslu Ásgeirs, en eigi þykir ástæða til að rekja framburði þeirra frekar.

Stefnandi sagði fyrir dómi, að hann minntist þess ekki, að Ásgeir Jóhannesson hefði minnst á það við hann, að hann ætlaði að hlífa hóm vega persónulegra ástæðna stefnanda. Hann, þ. e. stefnandi, hafi óskað eftir því fyrst hann hefði brotið af sér, að málið yrði tekið upp strax, en það hafi ekkert verið gert í því fyrr en hann hafi fengið uppsagnarbréf. Það hafi verið talað

um það, að hann hefði brotið af sér í starfi, það hafi verið leiðrétt og síðan hefði ekkert verið gert í málinu. Stefnandi sagðist ekki minnst þess, að forstjórinn hefði tjáð honum munnlega þá ákvörðun fjármálaráðuneytisins, að honum, þ. e. stefnanda, yrði vikið sem fyrst úr starfi. Hann sagðist ekki minnst þess, að hann hefði tekið því vel, að uppsögn hans drægist fram til ágúst/september 1972. Hann sagðist ekki minnst þess, að forstjórinn hefði ráðlagt honum að huga að starfi annars staðar, og ekki heldur þess, að forstjórinn hafi spurt hann að því, hvernig honum hefði gengið að komast í nýtt starf. Hann sagði rétt vera, að hann hefði sagt, að hann færi ekki úr starfinu, nema honum yrði vikið úr því. Hann sagðist ekki kannast við neina tillitssemi við heimili sitt af hálfu innkaupastofnunarinnar eða að hann hefði beðið um, að sér væri sýnd slík tillitssemi. Hann sagðist aldrei hafa verið áminntur vegna meintra brota sinna í starfi. Hann sagðist aldrei hafa séð athugasemdir ríkisendurskoðunarinnar, þótt hann hefði leitað eftir því með aðstoð lögmannna sinna. Stefnandi ítrekaði, að hann kannaðist alls ekki við það, að Ásgeir hefði tjáð honum munnlega í júní 1972 þá ákvörðun fjármálaráðuneytisins, að honum yrði vikið úr starfi. Stefnandi tók fram, að umrætt barn hefði fæðst 29. september 1971 og þess vegna stæðist fátt að því, sem forstjórinn segði í skýrslum sínum um atvik, sem miðuðust við barnsfæðinguna.

Stefnandi sagðist hafa byrjað verksmiðjustörf 19. september 1972 og hafi launin þar verið a. m. k. helmingi lægri en þau, sem hann hefði haft hjá Innkaupastofnun ríkisins. Þá hafi hann starfað í tvo mánuði hjá fyrirtækinu Hagskil, síðan rúmt ár hjá Rafveitunni í Hafnarfirði og loks hjá fyrirtækinu Farmaco, þar sem hann starfaði enn.

III.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram, að honum hafi verið sagt upp störfum fyrirvaralaust og á ólögmatan hátt 8. september 1972. Hann hefði mátt búast við því, að ráðning hans hjá Innkaupastofnun ríkisins væri æviráðning, nema að til kæmu einhver þau atvik, sem réttlættu uppsögn með eðlilegum hætti, þ. e. a. s. áminning eða frávikning um stundarsakir, sbr. 2. mgr. 7. gr. laga nr. 38/1954. Honum hafi ekki verið tilkynnt, að brottvikning stæði fyrir dyrum, fyrr en í byrjun september 1972. Þá sé þess skyndilega farið á leit við hann, að hann segi starfi sínu lausu. Hafi stefnandi á einhvern hátt gerst brotlegur í starfi og

yfirboðurum hans hafi verið um það kunnugt þegar 6. júlí 1971, þá hafi þeim að sjálfsögðu borið að víkja honum úr starfi, ef brotið hefði verið þess eðlis. Þetta hafi hins vegar ekki verið gert og stefnandi látinn starfa óáreittur í næstum fjórtán mánuði, án þess að honum væri tilkynnt, að uppsögn stæði fyrir dyrum. Þetta mætti orða þannig, að með fjórtán mánaða aðgerðarleysi hafi vinnuveitandinn firrt sig rétti til fyrirvaralausrar brottvikningar.

Í uppsagnarbréfinu sé því borið við, að í athugasemdum ríkisendurskoðunar, dags. 6. júlí 1971, hafi komið fram ábendingar um misferli í bókhaldi Innkaupastofnunar ríkisins, sem snerti beina fjárhagsmuni stefnanda, og að bókhaldið hafi verið fært á hans ábyrgð. Stefnanda hafi hvorki fyrr né síðar verið gefinn kostur á að kynna sér þessar athugasemdir, þótt bæði hann sjálfur og lögmaður hans hafi ítrekað farið þess á leit. Stefnandi hafi strax mótmælt hinni fyrirvaralausu uppsögn með bréfi, dags. 11. september 1972, og áskilið sér jafnframt rétt til skaðabóta. Af framansögðu sé ljóst, að stefnanda hafi verið vikið fyrirvaralaus og án fullnægjandi ástæðna úr starfi og eigi því rétt til þeirra krafna, sem hann beri fram.

Kröfur sínar sundurliðar stefnandi þannig:

1. Laun fyrir dagvinnu frá 1. okt. 1972 — 31. des. 1972	kr. 134.364
2. Laun fyrir eftirvinnu frá 1. sept. 1972 — 31. des. 1972	— 102.300
3. Laun fyrir dagvinnu frá 1. jan. 1973 — 31. mars 1973	— 140.497
4. Laun fyrir eftirvinnu frá 1. jan. 1973 — 28. feb. 1973	— 54.546
5. Orlof af dagvinnu, þ. e. 274.861	— 25.755
6. Bætur fyrir röskun á stöðu og högum, óþægindi, álitshnekki o. þ. h.	— 2.000.000
Kr. 2.457.462	

Stefnandi telur sig hafa átt rétt til sex mánaða uppsagnarfrests hið minnsta, en dagvinnu hafi hann fengið greidda til 1. október 1972. Töluliðir 1 og 3 séu vegna dagvinnunnar, en töluliðir 2 og 4 séu vegna þeirrar eftirvinnu, sem stefnandi hafi orðið af vegna brottvikningarinnar. Muni eftirmaður hans hafa fengið greidda þar tilgreinda eftirvinnu. Töluliður 6 sé á því byggður, að með

brottvikningunni hafi orðið mikil og óvænt röskun á stöðu og högum stefnanda. Honum hafi fyrirvaralaust verið kippt úr því starfi, sem hann hafi gegnt í hartnær átta ár. Við þetta hafi komist mikið los á allt líf stefnanda og hafi hann m. a. af þeim sökum orðið að leita sér lækninga. Þá skuli á það bent, að laun fyrir starf aðalbókara hjá Innkaupastofnun ríkisins hafi hækkað um tvo flokka, síðan stefnandi hætti þar störfum. Loks skuli þess getið, að stefnandi hafi um þær mundir, sem brottvikningin átti sér stað, verið að reisa sér íbúðarhús, en við hina skyndilegu brottvikningu og launamissi muni byggingu hússins hafa seinkað um allt að tveim árum. Þurfi eigi að fara mörgum orðum um það, hvað slíkt hafi kostað stefnanda í verðbólguþjóðfélagi.

Af hálfu stefnda er algerlega mótmælt fullyrðingum stefnanda um ólögmæti uppsagnarinnar og bótaskyldu ríkissjóðs vegna hennar. Stefnandi hafi framið stórkostlegt brot í starfi sínu og uppsagnarheimild án undangenginnar áminningar hafi verið ótvíræð. Engin önnur atvik við framkvæmd brottvikningarinnar geri að verkum, að lögmæti hennar verði dregið í efa. Varðandi þessi atriði skuli sérstaklega vakin athygli á eftirfarandi:

Á dskj. nr. 13 séu teknar upp orðrétt þær athugasemdir og fyrirspurnir, sem gerðar hafi verið af hálfu ríkisendurskoðunarinnar við reikninga Innkaupastofnunar ríkisins og snerti stefnanda þessa máls. Þar komi einnig fram svör stofnunarinnar við þessum atriðum og jafnframt sé þar útskýrt, í hverju brot stefnanda fólst. Samkvæmt því, sem þarna komi fram, sé greinilegt, að stefnandi hafi gerst sekur um fjárdrátt og tilraun til fjárdráttar í því mikla ábyrgðarstarfi, sem hann hafi gegnt hjá Innkaupastofnun ríkisins. Í þessu skyni virðist bókhald stofnunarinnar beinlínis hafa verið falsað og stefnandi einnig viðhaft aðrar aðferðir til að draga sér fé. Brotin séu svo augljós og stórkostleg, að engum vafa sé undirorpið, að lausn úr starfi án undangenginnar áminningar hafi verið heimil, sbr. ákvæði 3. mgr. 7. gr. laga nr. 38/1954. Samkvæmt þeirri lagagrein heimilist fyrirvaralaus brottvikning starfsmanns, sem hafi bókhald eða fjárreiður með höndum, og ætla megi, að óreiða sé á framkvæmd þessara starfa. Sé augljóst, að tilvik stefnanda falli undir þá lagagrein. Niðurstaða ríkisendurskoðunar um mál stefnanda hafi legið fyrir hinn 15. desember 1971 og hafi málið verið talið svo alvarlegt, að sérstakra aðgerða kynni að vera þörf. Hafi málinu verið vísað til viðkomandi ráðuneytis til umfjöllunar. Ákvörðun um brottvikningu hafi verið tekin í ráðuneytinu nokkrum dögum síðar og stefnanda gert

fyllilega ljóst, að fjármálaráðuneytið hygðist grípa til alvarlegra aðgerða gagnvart honum vegna þessa máls. Stefnandi hafi því aldrei haft minnstu ástæðu til að ætla annað en að eðlilegum viðurlögum yrði beitt vegna brota hans, þ. e. brottvikningu og jafnvel kröfu um rannsókn málsins fyrir sakadómi. Brottvikning úr starfi hafi hins vegar ekki komið til framkvæmdar fyrr en rúmlega hálfu ári eftir að ráðuneytið hafi fengið málið til afgreiðslu og ákvörðun um brottvikningu hafi verið tekin. Á áður-nefndu dskj. nr. 13 útskýri forstjóri Innkaupastofnunar ríkisins þær ástæður, sem hafi legið að baki þess, en þær hafi eingöngu verið tillitssemi við viðkvæmar persónulegar aðstæður stefnanda og fjölskyldu hans á þessum tíma. Er breyting hafi orðið þar á, hafi brottvikningin verið látin koma til framkvæmdar, eins og nánar sé útskýrt á nefndu dómskjali. Af framansögðu sé ljóst, að á allan hátt hafi verið staðið eðlilega að lausn stefnanda úr starfi og að engin töf hafi verið þar á, sem ekki eigi sér eðlilegar skýringar. Sé því næsta ótrúlegt, að stefnandi skuli gera það að málsástæðu í málatilbúnaði sínum, að af hálfu stefnda hafi ekki verið sýnd öll sú harka og tillitsleysi gagnvart honum, sem unnt hefði verið að viðhafa.

Fari svo ólíklega, að ekki verði fallist á kröfu um algera sýknu, sé varakrafan sú, að kröfur stefnanda verði verulega lækkaðar og málskostnaður felldur niður. Í því sambandi sé rétt að líta svo á, að stefnandi hafi í raun orðið jafn settur og hann hefði fengið átta mánaða uppsagnarfrest, sem þó beri engin skylda til að veita honum, enda hafi honum verið sagt um áramót 1971 til 1972, að um áframhaldandi starf hans hjá stofnuninni yrði ekki að ræða. Ef ekki verði heldur fallist á þetta, sé þó ljóst, að stefnandi eigi ekki rétt á öðru en föstum launum á uppsagnartíma, en ekki fullum launum, sbr. t. d. 9. gr. laga nr. 38/1954. Miskabótakrafa stefnanda sé fjarri öllu lagi og sé krafist lækkunar á henni.

IV.

Ekki er um það deilt í málinu, að stefnanda hafi verið veitt umrætt starf og vikið úr því af til þess bærum aðilja, sbr. lög nr. 38/1954, og að um réttindi hans og skyldur fari skv. ákvæðum þeirra laga.

Tilgreindar ástæður fyrir lausn stefnanda úr starfi voru atugasemdir ríkisendurskoðunar, dags. 6. júlí 1971, sem Innkaupastofnun ríkisins svaraði 28. júlí s. á. á þann veg, að þegar

hefði verið bætt úr þeim misfellum í bókhaldi stofnunarinnar, er vörðuðu stefnanda.

Af þessu tilefni var ekki neytt þeirra úrræða, sem getur í 3. mgr. 7. gr. laga nr. 38/1954, sbr. 8. gr. sömu laga, heldur var stefnandi látinn halda starfi sínu áfram allt til 8. september 1972, að honum var veitt lausn úr því frá og með þeim degi. Þegar þetta er sérstaklega virt og málavextir að öðru leyti, þykir þannig hafa verið staðið að lausn stefnanda úr starfi, að varði stefnda fébótum skv. 11. gr. nefndra laga.

Áður er rakið, hvernig stefnandi sundurliðar bótakröfu sína. Því hefur ekki verið sérstaklega haldið fram af hálfu stefnda, að til frádráttar bótum kæmu vinnulaun stefnanda hjá öðrum eftir starfslausnina. Þegar virtur er aldur stefnanda, starfstími og starfsferill hans hjá Innkaupastofnun ríkisins, ávirðingar þær í starfi, sem hann hefur viðurkennt, það, sem fram er komið um störf hans eftir 8. september 1972, svo og annað það, sem hér skiptir máli, þykja bætur honum til handa skv. 11. gr. laga nr. 38/1954 hæfilega metnar kr. 225.000.

Kröfu sína um bætur skv. 6. tl. í kröfugerð byggir stefnandi á 1. mgr. 264. gr. laga nr. 19/1940. Eigi verður talið, að bótaskilyrðum þessa ákvæðis sé fullnægt í málinu, og þykja því ekki efni til að sinna þessari kröfu.

Niðurstaða málsins er þá sú, að stefndi er dæmdur til að greiða stefnanda kr. 225.000 ásamt vöxtum, eins og krafist er.

Eftir þessum málalokum verður stefndi einnig dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað, er eftir atvikum þykir hæfilega ákveðinn kr. 90.000.

Átelja verður, að lagðar hafa verið fram skriflegar skýrslur forstjóra Innkaupastofnunar ríkisins, sem fela í sér málflutning.

Björn P. Guðmundsson borgardómari kvað upp dóminn.

Dómsorð:

Stefndi, fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs, greiði stefnanda, Guðmundi Magnússyni, kr. 225.000 ásamt 7% ársvöxtum frá 1. október 1972 til 16. maí 1973, 9% ársvöxtum frá þeim degi til 15. júlí 1974 og 13% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags svo og kr. 90.000 í málskostnað, allt innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.